

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy
Hosted Online from Toronto, Canada
Date: 26th October, 2026
Website: https://econferencia.com

"HUMOYUNNOMA" VA "EDWARD II" ASARLARIDA TARIXIY XOTIRA VA HUKMDOR SHAXSINING BADIIY TALQINI

Erkaboyeva Nargiza Zafarjon qizi
Davlatobod tumani 33-umumiy o'rta ta'lim
maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi
E-mail: nargizaerkaboyeva62@gmail.com

Annotatsiya
Mazkur tezisda Gulbadanbegimning "Humoyunnoma" memuar asari va Kristofer Marloning "Edward II" tarixiy tragediyasida tarixiy xotira hamda hukmdor shaxsining badiiy talqini qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy voqealarning muallif dunyoqarashi, janriy xususiyatlar va milliy-madaniy qadriyatlar ta'sirida yoritilishi masalalariga e'tibor qaratiladi. Xususan, Humoyun va Eduard II obrazlari orqali hokimiyat, shaxsiy mas'uliyat, siyosiy beqarorlik va insoniy munosabatlarning tarixiy jarayonlardagi o'rni ochib beriladi. Har ikki asarning o'ziga xos bayon usuli va tarixiy shaxsni tasvirlash tamoyillari Sharq va G'arb adabiy an'analari nuqtayi nazaridan qiyoslanadi.

Kalit so'zlar: tarixiy xotira, tarixiy shaxs, hukmdor obrazi, milliy qadriyatlar, "Humoyunnoma", "Edward II", qiyosiy adabiyotshunoslik, tarixiy haqiqat, badiiy talqin.

Abstract
This thesis presents a comparative analysis of historical memory and the artistic representation of rulers in Gulbadan Begum's Humayun-nama and Christopher Marlowe's Edward II. It explores how historical events are shaped by the authors' perspectives, genre conventions, and cultural values. Particular attention is given

to the representations of Humayun and Edward II, focusing on political authority, personal responsibility, political instability, and human relationships. By comparing the narrative strategies of a court memoir and a historical tragedy, the study identifies similarities and differences in the ways Eastern and Western literary traditions preserve and interpret the image of a historical ruler.

Keywords: historical memory, historical figure, image of the ruler, national values, Humayun-nama, Edward II, comparative literature, historical truth, artistic representation.

Аннотация

В тезисе проводится сравнительный анализ исторической памяти и художественной интерпретации образа правителя в мемуарном произведении Гульбадан-бегим «Хумаюн-наме» и исторической трагедии Кристофера Марло «Эдуард II». Рассматривается влияние авторского мировоззрения, жанровых особенностей и национально-культурных ценностей на изображение исторических событий. Особое внимание уделяется образам Хумаюна и Эдуарда II, а также проблемам власти, личной ответственности, политической нестабильности и человеческих отношений. Сопоставление повествовательных стратегий двух произведений позволяет выявить сходства и различия в интерпретации исторической личности в восточной и западной литературных традициях.

Ключевые слова: историческая память, историческая личность, образ правителя, национальные ценности, «Хумаюн-наме», «Эдуард II», сравнительное литературоведение, историческая правда, художественная интерпретация.



World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy
Hosted Online from Toronto, Canada
Date: 26th October, 2026
Website: https://econferencia.com

Kirish

Tarixiy shaxs obrazi jahon adabiyotida o‘tmish voqealarini anglash, muayyan davrning siyosiy va ma’naviy muhitini yoritish hamda jamiyat xotirasini saqlashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Tarixiy asarlarda hukmdorlar faqat siyosiy jarayonlarning ishtirokchisi sifatida emas, balki o‘z davrining qadriyatlari, ziddiyatlari va ijtimoiy munosabatlarini o‘zida mujassamlashtirgan shaxslar sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Gulbadanbegimning “Humoyunnoma” asari Boburiylar sulolasi tarixini saroy hayoti va oilaviy munosabatlar bilan bog‘liq holda yoritishi bilan ahamiyatlidir. Kristofer Marloning “Edward II” tragediyasida esa Angliya qiroli Eduard II ning hukmronligi, siyosiy qarama-qarshiliklar va taxtdan ayrilishi dramatik voqealar orqali tasvirlanadi. Ushbu asarlar turli tarixiy, madaniy va janriy sharoitlarda yaratilgan bo‘lsa-da, ularni birlashtiruvchi muhim jihat — tarixiy shaxs taqdiri orqali hokimiyat va inson munosabatlari masalasining yoritilishidir.

Mazkur tezisning maqsadi “Humoyunnoma” va “Edward II” asarlarida tarixiy xotiraning shakllanishi hamda hukmdor obrazining badiiy talqinini qiyosiy o‘rganishdan iborat.

Asosiy qism

Tarixiy xotira o‘tmishda yuz bergan voqealarni shunchaki qayd etish bilangina cheklanmaydi. U muayyan voqealarning tanlanishi, bayon etilishi va ularga berilgan baho orqali shakllanadi. Shu jihatdan tarixiy asarlarni o‘rganishda muallifning voqealarga munosabati, asarning janri va tarixiy shaxsning qanday nuqtayi nazardan tasvirlanganini aniqlash muhimdir.

“Humoyunnoma”da Humoyun hayoti va hukmronligi oilaviy munosabatlar, qarindoshlar o‘rtasidagi ziddiyatlar hamda saroydagi siyosiy vaziyat bilan uzviy bog‘liq holda yoritiladi. Gulbadanbegimning sulola tarixiga yaqinligi voqealarni

shaxsiy kuzatishlar va xotiralar asosida bayon etish imkonini beradi. Asarda tarixiy jarayonlar bilan bir qatorda insoniy munosabatlar, qarindoshlik rishtalari va hukmdorning shaxsiy fazilatlarini anglash uchun muhim bo‘lgan jihatlar ham aks etadi. Natijada tarixiy xotira rasmiy siyosiy voqealar doirasidan chiqib, sulolaning kundalik hayoti va oilaviy tajribalarini ham qamrab oladi.

“Edward II” tragediyasida tarixiy xotira boshqa badiiy shaklda namoyon bo‘ladi. Marlowe qirol Eduard II hukmronligi davridagi siyosiy qarama-qarshiliklarni dramatik konfliktlar vositasida ifodalaydi. Qirolning yaqin kishilari bilan munosabatlari, zodagonlarning noroziligi va qirolicha Izabellaning siyosiy faoliyati hukmdor taqdiriga ta’sir ko‘rsatuvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Dramatik dialoglar va qarama-qarshi manfaatlar to‘qnashuvi orqali hokimiyatning beqarorligi hamda hukmdorning siyosiy qarorlarining oqibatlari ochib beriladi.

Ikki asar o‘rtasidagi muhim farq tarixiy shaxsni tasvirlash usulida ko‘zga tashlanadi. “Humoyunnoma”da hukmdor hayoti xotira va voqealar bayoni orqali yoritilsa, “Edward II”da tarixiy shaxsning taqdiri dramatik harakat va konfliktlar asosida ochiladi. Demak, janr xususiyatlari tarixiy voqealarning o‘quvchiga yetkazilishi va hukmdor obrazining shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Tarixiy shaxs obrazi milliy-madaniy qadriyatlarni ifodalashda ham muhim o‘rin tutadi. “Humoyunnoma”da oilaviy aloqalar, qarindoshlik, sadoqat va sulola davomiyligi tarixiy voqealarni anglashning muhim jihatlari sifatida ko‘rinadi. Humoyunning taxtdan ayrilishi va keyinchalik hokimiyatni qayta tiklashi hukmdor taqdirini siyosiy kurash, sabr-toqat va insoniy munosabatlar bilan bog‘liq holda talqin qilish imkonini beradi.

Marlouning tragediyasida esa qirolning shaxsiy munosabatlari va siyosiy majburiyatlari o‘rtasidagi ziddiyat markaziy o‘rin egallaydi. Eduard II ning hukmronligi davomida yuzaga kelgan qarama-qarshiliklar qirol va zodagonlar

o‘rtasidagi munosabatlarning keskinlashuviga olib keladi. Asarda hukmdorning shaxsiy tanlovlari davlat boshqaruvi va siyosiy barqarorlikdan ajratib ko‘rsatilmaydi. Shu sababli qirol taqdiri nafaqat individual fojia, balki hokimiyatning mohiyati va siyosiy mas’uliyat haqidagi badiiy mushohada sifatida ham talqin qilinishi mumkin.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, har ikki asarda tarixiy shaxsning taqdiri muayyan davrning siyosiy va ijtimoiy munosabatlarini anglashga yordam beradi. Biroq bu o‘xshashliklarni Sharq va G‘arb madaniyatlari o‘rtasidagi mutlaq farq sifatida talqin qilish to‘g‘ri emas. Asarlar orasidagi tafovutlar, avvalo, ularning janri, mualliflarning nuqtayi nazari va tarixiy voqealarni badiiy ifodalash usullari bilan bog‘liq.

Shu nuqtayi nazardan, “Humoyunnoma” va “Edward II”ni qiyosiy o‘rganish tarixiy haqiqat va badiiy talqin o‘rtasidagi munosabatni aniqlashga xizmat qiladi. Tarixiy manbaga asoslangan asarda ham muallifning tanlovi va bayon usuli muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun tarixiy shaxs obrazini tadqiq etishda voqealarning tarixiy asoslarini, muallif pozitsiyasini va badiiy tasvir vositalarini birgalikda hisobga olish lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Gulbadanbegimning “Humoyunnoma” va Kristofer Marloning “Edward II” asarlari tarixiy xotira hamda hukmdor shaxsining badiiy talqinini o‘rganish uchun muhim qiyosiy material hisoblanadi. Har ikki asarda hukmdorning taqdiri siyosiy ziddiyatlar, shaxsiy munosabatlar va hokimiyat masalalari bilan chambarchas bog‘liq holda tasvirlanadi.

“Humoyunnoma”da xotira va saroy hayoti bilan bog‘liq bayon tarixiy shaxsning oilaviy hamda insoniy qirralarini yoritishga imkon bersa, “Edward II”da dramatik konfliktlar hukmdorning siyosiy tanlovlari va ularning oqibatlarini ochib beradi.



Bu farqlar tarixiy shaxs obrazi turli janr va madaniy muhitlarda o‘ziga xos badiiy shakllanishini ko‘rsatadi.

Mazkur qiyosiy yondashuv tarixiy xotiraning adabiyotdagi vazifasini, milliy-madaniy qadriyatlarning ifodalanishini va tarixiy shaxs obrazining badiiy xususiyatlarini chuqurroq o‘rganishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Marlowe, C. Edward II. Edited by Charles R. Forker. Manchester: Manchester University Press, 1994.
2. Gulbadan Begum. The History of Humayun (Humayun-Nama). Translated by Annette S. Beveridge. London: Royal Asiatic Society, 1902.
3. Lal, R. Domesticity and Power in the Early Mughal World. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
4. Phillips, S. Edward II. New Haven and London: Yale University Press, 2010.
5. Mortimer, I. The Greatest Traitor: The Life of Sir Roger Mortimer, Ruler of England 1327–1330. London: Jonathan Cape, 2003.
6. Tavsiya: bu tezisni konferensiyaga topshirishdan oldin talab etilgan hajm va rasmiylashtirish qoidalariga moslashtiring. Ilmiy jihatdan uni yanada kuchaytirish uchun har ikki asardan aniq epizodlar va sahifa raqamlarini qo‘shish, shuningdek, foydalanilgan adabiyotlar bibliografik ma’lumotlarini tekshirish maqsadga muvofiq.